

Плагіат як один з видів порушення авторських та суміжних прав

*О. С. Кочина, асистент кафедри цивільного, господарського, адміністративного права та процесу
Чернігівського національного технологічного університету*

Сучасний розвиток інформаційних технологій і глобальної мережі Інтернет надало широким колам користувачів доступ до величезних масивів інформації. З'явилася велика кількість online-бібліотек, що містять в електронному вигляді художню та науково-технічну літературу. У зв'язку з цим все частіше маємо справу з плагіатом, який останнім часом став надзвичайно масовим явищем. Безумовно, плагіат був, є і буде, але згідно з теорією Е. Дюркгейма, існування злочинності є нормальним за умови, що вона досягає, але не перевищує рівня, характерного для суспільства певного типу [3; с. 39-40], тобто не стає масовим і таким, що впливає на економічне, політичне та/або соціальне життя.

Іноді буває дуже важко знайти межу між плагіатом і власними результатами творчої діяльності. Адже, для того, щоб винайти щось нове, часто необхідно детально ознайомитися з напрацюваннями своїх попередників і сформулювати свою позицію, яка, не виключено, може співпадати з поглядами іншого. З огляду на це достатньо важливим є з'ясування суті поняття «плагіат» з метою недопущення порушення авторських та суміжних прав.

Відповідно до ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [1] (далі – Закон) плагіат – це оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору.

Не дивлячись на лаконічність дане визначення викликає такі запитання:

- чи оприлюднення та опублікування використовуються як тотожні поняття?
- які межі «часткового» оприлюднення чужого твору?

Якщо виходити з буквального розуміння терміна «плагіат», наданого в Законі, на перший погляд здається, що поняття «оприлюднення» і «опублікування» є тотожними. Проте це хибна думка. Під поняттям оприлюднення (розкриття публіці) твору, відповідно до ст. 1 Закону, розуміється здійснена за згодою автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав дія, що вперше робить твір доступним для публіки шляхом опублікування, публічного виконання, публічного показу, публічної демонстрації, публічного сповіщення тощо. Тобто в Законі оприлюднення ототожнюється з розкриттям твору, а не з опублікуванням, більше того опублікування навіть не згадується в орієнтованому переліку способів оприлюднення твору.

В цій же статті Закону в наступному пункті дається визначення опублікування, яке визначається як випуск в обіг за згодою автора чи іншого суб'єкта авторського права і (або) суміжних прав виготовлених поліграфічними, електронними чи іншими способами примірників твору, фонограми, відеограми у кількості, здатній задовольнити, з урахуванням характеру твору, фонограми чи відеограми, розумні потреби публіки, шляхом їх продажу, здавання в майновий найм, побутового чи комерційного прокату, надання доступу до них через електронні системи інформації таким чином, що будь-яка особа може його отримати з будь-якого місця і у будь-який час за власним вибором або передачі права власності на них чи володіння ними іншими способами. Опублікуванням твору, фонограми, відеограми вважається також депонування рукопису твору, фонограми, відеограми у сховищі (депозитарії) з відкритим доступом та можливістю одержання в ньому примірника (копії) твору, фонограми, відеограми.

Тобто опублікування – це один із сучасних засобів оголошення результатів своїх досліджень, які є об'єктом авторських та/або суміжних прав. Отже, поняття «оприлюднення» та «опублікування» співвідносяться як ціле та частина, тому у визначенні плагіату в дужках логічніше було б прописати «в тому числі опублікування».

Г. О. Ульянова взагалі вважає, що опублікування може виступати як обтяжуюча обставина та враховуватись при визначенні розмірів заподіяних автором збитків [4; с. 262]. І з цим варто погодитися, оскільки мати справу з плагіатом студента – це одне, і зовсім інше – з науковцем, який опублікував досягнення іншої людини під своїм ім'ям.

Для того, щоб з'ясувати межі частковості використання чужого твору, звернемося до зарубіжного досвіду поділу плагіату на види. Американський доктор філософії Мигель Роїдж виділяє такі види плагіату: плагіат ідей та плагіат тексту. Плагіат ідей – це присвоєння уявлення (наприклад, пояснення, теорії, висновку, гіпотези, метафори) в цілому або частково, а також з поверхневими змінами, не даючи посилання на її творця. Науковець зазначає, що в науках існують етичні вимоги того, щоб ідеї, дані і висновки, які запозичені в інших і використовуються як основи власних внесків, мають бути належним чином підтверджені. Конкретний спосіб, яким ми робимо таке підтвердження варіюється від дисципліни до дисципліни. Плагіат тексту – це копіювання частини тексту з іншого джерела, не даючи посилання на його автора і без виділення запозиченого тексту лапками [6].

Також плагіат поділяють на точну копію та часткову копію. Точна копія - це копія чужої роботи слово в слово без посилання на цю людину як джерело. Часткова копія - це плагіат, що не припускає точної копії і який може приймати наступні форми: а) paraphrase plagiarism (перефразування) - запозичення ідей шляхом її перефразування, за умови, що не дається посилання на первісне джерело; б) mosaic plagiarism (перемішування слів) - вібіркове копіювання і перефразування матеріалу без посилання на джерело, тобто відбувається

запозичення не тільки ідеї, а і більшості слів з першоджерела; в) source plagiarism (плагіат з джерела) – копіювання матеріалу від одного автора, який він отримав з іншого джерела, без посилання на першочергового автора; г) incomplete-citation plagiarism (незавершена цитата) – цитування лише частини джерела, а інша скопійована частина видається за власну позицію автора; д) phrase plagiarism (плагіат фрази) – запозичення основної ідеї (фрази) з подальшим перефразуванням суті [7].

Отже, запозичення навіть однієї фрази з метою майбутньої подачі певної інформації від свого імені без посилання на автора першоджерела може розглядатися як плагіат. О. О. Штефан вважає, що у сфері авторського права твір може бути визнаний плагіатом не залежно від обсягу незаконного використання твору, оскільки кваліфікуючою ознакою плагіату є незаконне повне або часткове оприлюднення (опублікування) чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [5]. Таким чином, плагіат буде мати місце в будь-якому випадку незаконного використання твору незалежно від того, чи-то у законного автора вкрадено декілька слів, чи-то значний обсяг інформації.

Ознайомившись з Реєстром судових рішень, варто зазначити, що на практиці справи про захист авторських прав від плагіату зустрічаються не дуже часто, по своїй суті вони є достатньо складними. Не зважаючи на те, що в багатьох випадках плагіат очевидний, такі справи передбачають обов'язкову участь експерта, який володіє відповідними знаннями та надає кваліфікований висновок з приводу наявності чи відсутності плагіату. Відповідно до п. 2.3 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності» від 23.03.2012 р. [2] для роз'яснення питання про те, чи використано чужий твір без згоди автора (чи іншої особи, яка має авторське право), зокрема, у формі плагіату чи піратства у сфері авторського права і (або) суміжних прав, судам необхідно призначати судову експертизу із залученням до її проведення фахівців у галузі літературознавства, мистецтвознавства тощо залежно від об'єкта авторського права і (або) суміжних прав.

Так, за позовом ОСОБИ 1 до ОСОБИ 2 про захист авторського права та відшкодування моральної шкоди, яка просила суд визнати її автором певних частин посібника «ІНФОРМАЦІЯ 1», виданого в 2004 році в м. Івано-Франківську під авторством ОСОБИ 2; зобов'язати ОСОБУ 2 опублікувати в газеті «Урядовий кур'єр» резолютивну частину рішення суду протягом трьох днів з моменту вступу рішення в законну силу та стягнути завдану їй моральну шкоду в розмірі 50 000 грн.

До матеріалів справи було долучено експертний висновок, відповідно до якого встановлено, що жодна із проаналізованих книг не може претендувати на беззаперечну первинність авторського тексту, оскільки ці видання, як методичні рекомендації і посібники з театральної педагогіки, містять виклад методично вивірених та науково обґрунтованих фактів і запозичень. Експерт не виявив на аналізованих сторінках у посібнику ОСОБА 2 концептуальних фрагментів, достатніх за обсягом для того, щоб їх можна було кваліфікувати як плагіат посібників ОСОБА 1 та одночасно вказує на те, що закономірності і характеристики, які подані в посібниках позивача і відповідача встановлені 40-50 років тому, підтверджені багатьма дослідженнями і не претендують на наукову новизну, а можливі перегуки можуть мати місце на рівні формулювання думок, оскільки обидві сторони тривалий час займаються педагогічною діяльністю у схожих за профілем навчальних закладах. Отже, у зв'язку з цим суд повністю відмовив у задоволенні позову [6].

З огляду на проведене вище дослідження вважаємо, що правове регулювання плагіату в Україні потребує подальшого вдосконалення, в першу чергу, потребує змін поняття «плагіат». Пропонуємо наступне визначення, плагіат – це умисне привласнення об'єктів авторського права іншої людини, без підтвердження її авторства, шляхом точного або часткового копіювання тексту, в тому числі шляхом перефразування, та з тим наміром, щоб це було прийняте як робота особи, яка не є автором цього твору.

Література:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - № 13. – Ст. 64.
2. Про деякі питання практики призначення судових експертиз у справах зі спорів, пов'язаних із захистом права інтелектуальної власності: Постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 5 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>.
3. Дюркгейм Э. Норма и патология. Социология преступности. М.: Издательство Прогресс, 1966. - С. 39-44.
4. Ульянова Г. О. Ознаки плагіату у сфері авторського права / Г. О. Ульянова // Актуальні проблеми держави і права. - 2012. - Вип. 66. - С. 259-265.
5. Штефан О. О. Плагіат: поняття, ознаки, відповідальність [Електронний ресурс] / О. О. Штефан. // Режим доступу: ftp://ndiiv_user:guest@ftp.s12.freehost.com.
6. Рішення Івано-Франківського міського суду від 11 жовтня 2012 року № 0907/2-4875/2011 [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.
7. Plagiarism: how to identify and avoid it? [Internet] // Available from: <http://www.cgu.edu/include/handbook/Plagiarism.pdf>.
8. Roig M. Avoiding Plagiarism, Self-Plagiarism, and Other Questionable Writing Practices: A Guide to Ethical Writing” [Internet], 2006. // Available from: <http://www.cse.msu.edu/~alexliu/plagiarism.pdf>.